بەردی سەبر

بێ خوڕەی ڕۆخانە گەرمیان هەڵناکات

تاریك و ڕوون بوو لە خەو هەستا، هەر بەسەر نوێنەکەوە کەمەری خۆی گرت و بەملا و ئەولادا خۆی بادا. هەر جارەی وەك قوڵچەیە لاسکی وشك بشکێنی قرمەیەکی بۆ دەکرد. بەپەلە پشتێنە چیتەکەی لە قەد خۆ ئاڵان و کڵاشەکەی کردە نووك پێوە. بەپەیژە نارێکەکانی کوختە نەوییەکەیاندا دابەزی، بەدەم هاتنە خوارەوەوە «خولەی ئۆمەر»ی دراوسێیانی بینی.

لەم وەرزەدا زۆر بەخەڵکی ئەم دێیە و دێکانی دەوروبەری ئاوی ڕۆخانە هەموو ڕۆژێ ئاوا زوو بۆ چاڵە بێستان هەڵکەندن و سەردانی بێستانەکانیان، ڕێگای ڕۆخانە دەگرنەبەر... شەماڵ ئەو بەیانییە، بێڵەکەی خستە سەر شان و توێشەبەرەیەکی کەمی هەڵگرت و بەتەنیا لە دێ وەدەرکەوت، هەنگاوی گورج و بەپەلەی، تۆز و گەردی ڕێگاکەی دەورووژان و تا ئەژنۆی لە گەرد و تۆزێکی خەناوی دەنیشت... زۆری نەماوە بگاتە «گردەشین». خەڵکی دێ دەیانزانی ئێرە نیوەی ڕێگایە...

تا ئێستاش کەس نازانێ بۆ ئەم ناوەیان لێ ناوە، چونکی تا لە بەهاری تەمەن کورتی ناوچەکەشدا کەسێ نەیدیوە تاقە بنجێك شینایی لێ بڕوێ، کوێرە دومەڵێکی زەبەللاح بوو بۆ خۆی و لە لەشی دەشتاییەکەدا هەڵتۆبزیبوو، هەر دەتگوت بەتوورەکەڕێژ قوت کراوەتەوە.

ڕێگاکە لە ئاستی گردەشین کەمێ دەترازاو بەتوندی خۆی بەنشێوییەکدا دەکرد، هەر زووش دەکەوتەوە باوەشی دەشتاییە پان و بەرینەکە، ئیتر تا دەگەیشتە کەناری «ڕۆخانە» پێچ و پەنای تێ نەدەکەوت... لە ئاستی «گردەشین» بەئاستەم کەمێ سەرهەڵبڕی و بۆ دوورتر هەڵڕوانی، ڕۆخانە لە شێوەی پارچە ئاوێنەیەکی درێژ کۆلانەی زەبەللاح بەدی دەکەیت، بۆ دواوە ئاوڕ بدەیتەوە تەنها شوورەی خانوویەکی بەرزی دێکە دەبینی...

هەروەك هەموو بەیانییەکی تر، لە قەراغ ڕێگاکە بەچیچکەوە دانیشت... ڕۆژانی کە، لەم دانیشتنانەیدا، گەر بەتەنیا بوایە ئەوا بەدەم پشوودانەوە دەنگی تێ دەکرد، کە بەتەنیاش نەدەبوو، گاڵتەو بەزمیان دادەمەزراند. ئەم بەیانییە ورتەی لە دەم نەهاتەدەرێ، مقۆ مقۆی دوێنێی ناو بۆستانەکان پەشۆکانبووی شەوی ڕابوردووش خەوی لێ زڕابوو. تاوێکی کۆك گوێی بۆ خوڕەی «ڕۆخانە» ڕادا، هەر لە جێگاکەی خۆیەوە وردە شەپۆڵ و بەردی لووس و

بەئاوسواوی تەنكاوەكان، شڵپە شڵپی ماسییە بزێوەكان، چاڵە بۆستانەكان، بڕك و یارەما شینەكانی ڕۆخی ئاوەكەی بەسەركردەوە... ئەم بەسەركردنەوەیەی گەڕانییەوە بۆ ناو خەڵكە خەم لێ نشتووەكەی دوێنێ ناو بێستانەكان... بڕوا ناكەم دووبارە ڕۆخانە وشك بێتەوە. «خولەی ئۆمەر » دوێنێ ئاوای وت و بێڵەكەی بەتوندی لە زیخەڵانەكەدا چەقاند، دەمی بێڵەكەی لە بەردێكی دا پزیسكی كردەوە...

بێڵەكەی لە باوەشی لادا، چیچكەكەی بۆ كردە چوار مشقی، جگەرەیەكی دەرهێناو بێ ئەوەی ئاگری بدا، ختیە نێوان پەنجەكانیەوە... «چۆن دەبێت؟». ئەم چۆن دەبێیەی، هەر چەندە بەئەسپایی لە ژێر لێوەوە لە دەم هاتەدەر، بەڵام لە ناخەوە دەرچوو. ترسێكی نادیار گەمارۆی دا... جگەرەكەی داگیرساند. «سەیرە، دوێنێ من دڵنیام دەكردنەوە... ئەی ئێستا ئەم ختوورەیە بۆ دەكەم؟!... نەء، ڕۆخانە لە چوڕەی خۆی ناكەوێت، چۆن دەبێت دوای ئەم هەموو ماندووبوونە مایە پووچ بین... بڕك و یارەماكان وا خەریكی تەرز وەشاندنن چۆن بژاكێن؟...». هەر ئەوەندە خەڵكەكە زانییان ئاوەكە بەقەد قولانجێ نشتۆتەوە، ئیتر بەقەد بەردی ئەو ناوە خەمیان لا بار بوو، خۆزگە دەتدی چۆن لێوی قینیان دەكرۆشت. هەقیانە مەترسییەكە گاڵتەی پێ ناكرێت... «ئەی من بۆ وا جەستەم دەلەرزێت؟! نەء، جارێكی كە وشك و برینگییەكەی ئەو چەند ساڵەی لەمەو پێش دووپات نابێتەوە...»

بەرچاوی زەرد هەڵگەڕا، جگەرەكەی دەستی كوژاندەوە. ئەمجارەش هەر لە جێگاكەی خۆیەوە ڕۆخانەی بەسەركردەوە، بەجۆرێكی كەی هاتە پێش چاو... بەردی قۆقز، لم و زیخی وشك، بڕگ و یارەمای سیس و ژاكاو، هەر گەڵایە و لە لاسكی خۆی دەترازێ، باكە بە بەردەكانیانی دەدا ورد و خاش دەبوون، چاوی گێڕا كەس دیار نییە، لە كەنار و دۆڵەكاندا چریكەی «سەوزە سەوزە» نایەت...

دڵۆپە ئارەقەی توێڵی چاوی تووزانەوە و هێنایەوە خۆی، هەناسە بڕكێی پێ كەوتبوو، ئاوڕێكی بەلای دێكەیاندا دایەوە– وەك مەترسی نەمانی لێ كردبێ– بەحاڵ شوورەی خانووە بەرزەكەی «خولەی ئۆمەری» بینی، لەو ئاستەدا، خۆر لە پشت تۆز و گەردی پێی ڕێبوار و مەڕ و ماڵاتی ناوچەكەدا سوور دەیڕوانی، بەلای ڕۆخانەدا وەرچەرخا، پارچە ئاوێنە درێژكۆلانەكە كەوتبووە بریسك و هوڕ، بەردەمی تا دەگاتە ڕۆخانە ڕاستییە، تەنها، سێ گرد لە سێ كوێرە دومەڵ دەچن، بەتەنیشت ڕێگاكەوەن، كەمێ ئەولاتر دڕكەڵانییەكی چڕە، ڕێگاكە لە وێدا دەبێتە ڕچە ڕێ، كونار و زەردەزێ لە یەك ئاڵاون،

هەموو ساڵێك گوندییەكان ئاگری دەدەن، كەچی سەرلەنوێ سەر هەڵدەداتەوە، كەمێكی كە بڕۆیت، دەگەیتە چەمە پیرۆزەكەی «ڕۆخانە». بەرەو خوار بڕوانیت، تا چاو بڕكات دەشتاییەكی پان و بەرینە، لە ملایشەوە لە دوور یەكجار دوور لە ئاسمانەوە شاخەكان بەرەو زەوی كشاون!. بزەیەك گرتی، وەك بۆ یەكێك كە بدوێت لە بەرخۆیەوە، ئەمەی چەند جارێك دووبارە كردەوە. «بێ خورەی ڕۆخانە گەرمیان هەڵناكات» كەوتە ڕێ... بەدەم هەنگاونانەوە بیری بۆ وشك و برینگییەكەی ئەو ساڵە ئاوزەنگی لێدا...

ئەو ماوەیەی ڕۆخانە وشكی كرد ئەم ناوچەیە چی بەسەرهات؟!! چی بەسەر هات!، ئێستاش خەڵكەكە یادگارە تاڵەكانی ئەو ڕۆژانە لە كۆڕەكانیاندا دەگێڕنەوە، ئەم پەژارەیەی ئێستایان لە ترسی ئازاری ئەو ڕۆژانەدایە... ناهەقیان ناگرم، داڵدەیەكیان شك نەدەبرد خۆیانی بدەنە پاڵ، سێبەرێك نەبوو لە سایەیدا بحەسێنەوە و هانای بۆ بەرن، چون كەوی ناو بەفر منالێك دەستەمۆی دەكردن، لێوی وشكیان وەك زەوی ناوچەكە شەقار شەقار بوو بووەوە... نەء گەر ڕۆخانە وشك بكات، منداڵ و پەز وەك جاری پێشوو لە تینوویێتیدا بەلادا دێن، لە ژێر تینی قرچەی گەرمادا بۆنی لەش و كەلاك ئاسمانی تۆزاوی ناوچەكە پڕ لە قەلەڕەشكە و داڵ دەكات، بەڵام ئێستا، ئاوی ڕۆخانە ئەم لایەی گەرمیانی بەكوێستان كردووە، داڵ و واشە لەبەر چریكەی سەوزە و قریوەی كڕوكاڵی ناوچەكە تار بوون...

خۆر هێشتا زۆر بەرز نەبۆتەوە، كەچی خۆڵی ڕێگاكە گەرم داهاتبوو، ئاوێنە درێژكۆلانەكەش تا دەهات باشتر دەبریسكایەوە، گەیشتە ئاستی سێ گردەكە. دەنگە دەنگ و ژاوەژاوێك بەر گوێی كەوت، ئاوڕی دایەوە، خەڵكی دێكە قەتارەیان بەستبوو، تازە وا خەریكن دەگەنە لای «گردەشین». هەندێ جاریش بەنیوەچڵی بای ئەو بەیانییە «ئای ئای»ێكی خۆشی پێ دەگەیاند. گەیشتە ڕچە ڕێكەی ناو دڕكەلانییەكە، بەدەم ڕێوەوە بە دەمە بێڵ ئەو كونار و زەردە دڕكانەی دەقرتاند كە بۆ ڕچە ڕێكە كشابوون. لە ژێر بنجە كونارێكدا دوو تولە مار لە یەك ئالابوون، بەئاستەم نووكی بێڵەكەی خستە سەر سەریان و دەستی داگرت. كە بەجێی هێشتن، كلكیان بەخۆڵەكەدا دەدا، ئێستا پارچە ئاوێنەكە گەورەتر دیارە و لە هەندێ جێگاشەوە شینایی بڕكەكان دەركەوتن. جارێكی كە كەوتەوە ناو باسەكەی دوێنێوە... هەموومان دەستمان لەسەر دڵ نابوو و چاومان لە ئاوەكە بڕیبوو، سەرسامی و قین لە ڕووی هەمووانا بەدی دەكرا. مام ئەورەحمان كە تا ئەو كاتە ورتەی نەكردبوو، چووە تەك خولەی ئۆمەرەوە، ئێستا دێتەوە بیرم ئەوەی كە دوێنێ وتی زووتریش بۆ دایكی گێڕابۆوە... «من لە ئاو بڕانەكەی جاری پێشوودا ئەمەم

بۆ دێکە وتووە... تۆ بڵێی لە بیرتان نەمابێ؟!، ئەم ڕۆخانەیە خوویەکی سەیری هەیە، هەزار سەگە خوێڕی ئاوی بلەپێنی دەستنوێژی هەر پێ هەڵدەگیررێ... ئەم ڕۆخانەیە ڕەوشتی گیانلەبەری هەیە، بەتەنگێوە بێین و خەمی بخۆین ئەوا دەبێتە مایەی خێر و بووژانەوە... کەی ئەو کاتە وەکو ئێستا خەمیمان دەخوارد؟ بۆیە وشك ناکات... ئەو کاتەش بەرەڵڵا کرابوو بۆیە ئەویش کەمی کرد کەمی کرد تا بەناخی زەویدا چوو...».

«خولەی ئۆمەر» لەسەر بەردێکی قۆقز دانیشت و هەر دوو پێی بۆناو تەنکاوەکە درێژ کرد.

– کاکە شەماڵ، ئێستاش زامی سەردەمی ئاوبڕانەکەی ڕۆخانە گۆشتەزینی دەرنەکردووە، ئیتر چۆن خەمی دامان نەگرێت. تا ئێستاش دێکەمان هۆشی بەبەردا نەهاتووە... کوا حەمەی مام ئەورەحمان؟ کوا ماڵی خولەی حاجی، ها؟... ئێستا کە تۆ تا چاوت بڕ دەکات، بڕکی شین دەبینیت، لەو کاتانەدا لە زیخەڵانی و قومی وشك بەولاوە هیچی تریت نەدەدی... ئێستاش خەمی ئەو ڕۆژانە لە «ئای ئای» یەکەی «مام ئەورەحمان»دا بەدی ناکەیت؟ لە سەوزە سەوزەی کچەکانماندا نایبیسی؟» خولە لەم کاتەدا چاوی لێ داگرتم، باش بوو «مام ئەورەحمان» ئاگای لێ نەبوو... «خۆ دیت چۆن دەیچریکاند؟!»

ماڵێ باری کرد کەس نەیگێڕاوە

بۆ خۆم دانیشتم دڵخۆشیم داوە.

(سەوزە هۆ سەوزە)

شەماڵ، بێڵەکەی گواستەوە سەر ئەم شانی و بزەیە گرتی. خولە دواجار ئاخێکی هەڵکێشاو سەری دانەواند «شەماڵ دایکی ڕەحمەتیت لەو ڕۆژانەدا دەهاتە لام و خەمی خۆی لەلای من بەبادا دەدا و دەیگوت (تا سەر ئەم خاك و خۆڵە بێ بەزەیی نابێ و پشتمان تێ ناکات، ئەم وشکانییەش بەردەوام نابێت، دڵنیام ڕۆژێکی کە دێت کە بەدەممانەوە پێ بکەنێت و ئێمەش بۆی پێ بکەنین...» وا نوقڵانەکەی هاتۆتە دی و چەند ساڵێکە ئەم ناوانە بەهۆی ئاوە پیرۆزەکەی «ڕۆخانەوە» بووژاوەتەوە).

شەماڵ، گەیشتە ناو بێستانەکان، زۆری نەبرد، خەڵکی دێهاتەکانی دەوروبەریش گەیشتنە جێ. هەر کە پێی ناوە ناو ئاوەکەوە ماندوویەتی لە بیر نەما، لەبەر خۆیەوە چەند جارێ ئەمەی دووبارە کردەوە: «بێ خوڕەی ڕۆخانە گەرمیان هەڵناکات.»... ئەگەر هات و...» نەیوێرا بەدەم دەری ببڕێ... «نەء، ئەمەیان ڕوونادا، چونکی دەبینم خەڵکەکە

چەند بەتەنگ ئەم ئاوەوەن. ئەی خەڵکی چۆن بەتەنگ ژیانی خۆیەوە نایەت؟» خەڵکەکە ڕژابوونە ناو بێستانەکانیانەوە... بەدەم کارکردنەوە چریکەی «ئای ئای» تێکەڵ بە «سەوزە هۆ سەوزە» بوو، بزەی هاتێ... وشکیش بکات، ئەم بازووانە، لە حەوت تەبەقەی زەویش ئاو دەردێنن و ناهێڵن ئاو بڕانێکی تر ببینین.

سەوزە هۆ سەوزە سەوزەکەی ماڵم

هەتا بمێنم وای لە خەیاڵم

سەوزە هۆ سەوزە

ئاداری ١٩٨٣

بەسەرهاتی وەیسە

هەر چەندە ڕۆژانی منداڵی و سەردەمی هەرزەکاریی لە کوێرە ئاواییەکدا بەسەر بردبوو، کەچی کاتێ لەگەڵ هاوڕێکانیدا دادەنیشێ و باس دێتە سەر شانۆ دەڵێ.

– هەر لە منداڵییەوە حەزم لە شانۆ کردووە!.

ئەوانیش بزە دەیگرتن و ناوی کوێرە ئاواییەکەیان وەبیر کاکە «ئاری» دەخستەوە... بەڵام ئەو دەستەوئەژنۆ دانەدەنیشت، بەرپەرچی دەدانەوە و بەدەیەها دیمەنی تراژیدی و کۆمیدی ئەو سەردەمەی بۆ دەگێڕانەوە، کۆچکردنی ئەم دواییەشی بۆ شار، بە کۆچە ئەفسووناوییەکە ناو دەبرد، گەلێ شانۆگەری لەو کاتانەدا پیشان دەدران.

بەڵام ئەم بەهەموو شانۆگەرییەکەوە نەدەچوو پێوانەی تایبەتی خۆی هەبوو بۆ بینینیان. ئەو سەر لە ئێوارەیە، خۆشی نەیزانی چۆن فریوی خوارد و چی هێزێك بۆ بینینی شانۆگەرییەکە پەلەکێشی کرد، ئەوەندە ئاگای لێ بوو لە هۆڵەکەدایە. دەرزیت هەڵدایە نەدەکەوتە زەوی، «دەزانی چەنی پڕوپاگەندە بۆ کرا».

کە چووە ژوورەوە ئەکتەرەکان خەریکی نواندن بوون لەسەر شانۆکە و ڕوو بەڕووی دانیشتوان، پارچە قوماشێکی سپی هەڵواسرابوو، هێڵێکی ڕەشی لەسەر کێشرابوو، هێڵەکە تۆنێڵێکی دەستنیشان دەکرد کە کەوتبووە چەپی شانۆکەوە لە ژێر هێڵەکەوە بەخەتێکی جوان نووسرابوو «ڕێگای بەهەشت».

هێشتا دانەنشتبوو هەستی بەئاڵۆزی و نەگونجانی شانۆگەرییەکە کرد. هەستە سەیرەکە خاوی دەکردەوە و سابوونی لە ژێر پێی دەدا، بۆ نشێوی و نائومێدی و سڕبوون پەلەکێشی دەکرد. لە پشتەوە یەکێ بەئەسپایی چرپاندنی بەگوێیا:

– کاکە ئاری... وا دیارە بەدڵت نییە... تۆ هیچ ڕازی نیت! ئاری چاوی لە شانۆکە بڕیبوو... ئەکتەرەکان بەدەم جوولانەوەیەکی (پانتۆمیمەوە) یەکێکیان بەرەو تونێلەکە دەبرد.

دەتەوێ بۆ شتی وا دەست بە سنگا بدەم؟!

خۆ نووسەر و دەرهێنەری ئەم شانۆگەرییە لە گەلێ لاوە خەڵات کراون...

تا ئەم کاتەش بەری بەلاوە نەکردبوو- بیری کەوتەوە کاتێ چرپاندنی بەگوێیا بەناوی خۆیەوە بانگی کرد «دیارە ناسیاوە» ئاوڕی لێ دایەوە... ئا هاوڕێیەکی منالی دێکەیان بوو.

– ئا... کاکە وەیسە خۆتی... پێم بڵێ کاتێ تۆش ئەم دیوارانە دەبینی تەزووی سارد بەناختا ڕۆدەچێ؟!

هۆڵەکە ئەمەندە گەورە بوو نەبێتەوە سێ دیواری بەرز خەڵکەکەی ئابلۆقە دابوو، پیاو کە چاوی پێ دەکەوتن موچڕکێکی ساردی پیا دەهات، هەر یەکسەریش بیری بۆ ئەوە دەچوو کە دەبێ چی ئەرکێکیان بۆ کێشابێ و دەبێ چەندیش ئەستووربن وا دەهاتنە بەرچاو... لەم ماوەیەدا ئاگای لە شانۆگەرییەکە نەمابوو. بەهەموو لایەکدا چاوی بۆ دەرگایەك دەگێڕا، بەڵام هەر دیوار بوو بەئاسمانا چووبوو، لەشی لە ئارەقە نیشت. چاوی گێڕا بۆ جێگایەك تا دانیشێ. لەسەر شانۆکە ئەکتەرەکان بەیەکا دەچوون دەورەی یەکێکی کەیان دابوو حەزی کرد نزیکی دیوارەکە دانیشێ جێی داشتەکان بەجۆرێ داڕێژرابوون ماوەی ئاوڕدانەوەی بەزەحمەت دەدا «ئەمەش تەکنیکێکی تازەیە تا بینەران ناچاربن ڕوو لە شانۆگەرییەکە وەرنەچەرخێنن» لە ناخەوە کەوتە سەر کەڵکەڵەی ئەوەی دەستێك بەدیوارەکەی تەنیشتیا بخشێنێ لە پێشدا زاتی نەکرد زۆری لەبەر ئەو تەزووە ساردەی بوو کە بەبینینیان بەناخیانا ڕۆ دەچوو.

دەرهێنەری شانۆگەرییەکە، بۆ ئەوەی شارەزایی خۆی بنوێنێ، لەسەر کارتی شانۆنامەکەدا نووسیبووی (لە دەرهێنانی ئەم شانۆگەرییەدا کەڵکم لە بریشت وەرگرتووە).

«دیارە... وا تەماشاکەرانیش بەشداری نواندن دەکەن.

– های کاکە وەیسە!!... کاکە وەیسە و نواندن... خۆ وا خەریکن بۆ سەر شانۆکەی سەردەخەن.!! پەیتا پەیتا خەڵکێکی زۆر دەهاتنە ژوورەوە، ئارەقەی شین و مۆریان دەردەدا. جا لەبەر پاڵەپەستۆی دەرەوەی هۆڵەکە بووبێ یا لەبەر هەر شتێکی کە بووبێ، کە دادەنیشن چۆن بەنگگێشێك بۆ چەند ساتێك سەرنجەکانیان دەرژایە کۆشیانەوە، تا بەرەبەرە ئارەقەی لامل و ناو سینگیان هشك دەبووەوە و لە هەناسەبڕکێ دەکەوتن. ئەوانەی کۆڵکە شارەزاییەکیان لە شانۆدا هەبوو، هەر پاش تەماشاکردنێکی کەم،

هەستت دەکرد بۆ دەرگاو دەلاقە دەگەڕێن. بەڵام کە چاویان بەلادیوارەکە دەکەوتەوە سەرلەنوێ تەماشاکانیان دەڕژایەوە کۆشیانەوە هـ هـ هـ کاکە وەیسەو نواندن!!

هەندێ لە ئەکتەرەکان بەپانتومیم چوار دەوریان تەنی هەر بەدەم پانتۆمیمەوە کڵاو و جامانەکەیان داماڵی.

(جامانە لار و پێچەکەی سەریان خست)... لەم کاتەدا مۆسیقایەك لێدرا وەیسە ڕووت کرایەوە، دووبارە بەدەم پانتۆمیمەوە جلێکی کەیان لەبەر کرد ئاری خۆی پێ ڕانەگیرا، قاقا پێکەنی... بەدرێژایی دیمەنەکەش کچە ئەکتەرێك بەتەنها بەسەمایەکی شێتگیرانە سەرنجی دانشتوانی بۆ هێڵ و نووسینی ژێر هێڵەکە ڕادەکێشا ئەوانەی جلە سەیرەکەیان لەبەر وەیسە کرد، لە پڕ هەر یەکە و لە ئاستی خۆی وەك پەیکەرێك لە بەردەم هێڵەکەدا وشك هەڵاتن. دەرهێنەرەکەش بۆ دەربڕینی مەبەستی شانۆگەرییەکە لە هەر دیمەنێکدا چەند جارێ بەدەم مۆسیقایەکی لە سەرخۆوە کۆرسێك ئەمەی دوویات دەکردەوە: (ئەو بەهەشتەی هەر لە کۆنەوە پێغەمبەران هەوڵیان بۆ داوە ئالێرەوە بۆی دەچی. دەستی بۆ تۆنێلەکە درێژ دەکرد– خێر و بێری هەموو دونیا لە وێدایە... ئێمەیش ئالێرەدا فێرت دەکەین، ژیان لەوێ چۆن بەسەر ببەی). لەم کاتەدا ئەکتەرێکی ڕیش سپی دەم قوپاو هاتە پێشەوە و ڕووی کردە وەیسە– هەر چی دەڵێم بیڵێرەوە.

کۆرسەکە بەدەم مۆسیقاوە وتی:

هەر چی دەڵێ بیڵێرەوە–

ئەمڕۆ ڕۆژی دووشەممەیە چواری مانگی جۆزەردانە ئاری کە گوێی لەمە بوو پەشۆکا. چۆن لە ناوی خۆی دڵنیایە، ئاواش دەزانێ ئەمڕۆ چواری مانگ نییە... «من چواری مانگ لەگەڵ دڵدارەکەمدا ژوانمان هەیە، هێشتا چەند ڕۆژێکی ماوە بۆ ئەوکاتە» خەریك بوو لە خۆی بکەوێتە گومانەوە... «نەء ئەمڕۆ چواری مانگ نییە» ویستی لە جێگاکەی خۆیەوە هاوار بکات. بەڵام وەیسە دوای کەمێ فلتە فلت وتی: ئەمڕۆ ڕۆژی دووشەممەیە چواری مانگی جۆزەردانە. سبەی پێنجە، سبەی پێنجە جارێکی کە کۆرسەکە کەوتەوە پیاهەڵدانی بەهەشتەکە... ئەمجا ئەکتەرە دەم قوپاوەکە دەستی پێ کردەوە: ئەو گۆرانییانەی بەمناڵی فێریان بووم نایانڵێمەوە.

ئەکتەرەکان بۆ چەند ساتێك دەستیان بەپانتۆمیم کردەوە و دواجار ڕەپ ڕاوەستان. هەمدیس ئەکتەرە دەم قۆپاوەکە دەستی پێ کردەوە:

گۆرانی و هەقایەت لە بەهەشتدا فێر دەبم. وەیسە

گۆرانی و هەقایەت لە بەهەشتدا فێر دەبم

ئاری لەم کاتەدا دەستێکی بۆ دیوارەکە درێژکرد. بەسەرسامییەکەوە لەبەر خۆیەوە وتی «ڕاستە زۆر جار چاو بەهەڵەدا دەچێ... نە ئەو ڕەقی و سەختییەی هەیە نە تەزووش بەناخ دەدا».

– من خەڵکی هیچ جێگایەك نیم، من خەڵکی ئەم بەهەشتەم وەیسە: من خەڵکی هیچ جێگایەك نیم، من خەڵکی ئەم بەهەشتەم کۆرس و ئەکتەرەکان بە یەکا هاتن، بەدەم پانتۆمیمەوە بەرەبەرە «وەیسە»یان لە تونێلەکە نزیك دەکردەوە. سەر شانۆکە تاریکی پێچایەوە، کە دووبارە ڕووناك بووەوە. ئافرەتەکە، سەما شێتگیرانەکەی دامەزراندبووەوە و وەیسەش لە تونێلەکەدا ون بووبوو. لەم لاشەوە لە ناو دانشتوانەوە یەکێکی کەیان بەرەو سەر شانۆکە دەبرد. ئاری کەوتە خەمی ئەوەی ڕاستی دیوارەکە بەخەڵکی بگەیەنێت توندتر دەستی لە دیوارەکە خشاند... «ئاری دەلەرێتەوە!» هەر چی چۆنێ بوو، بەوانەی تەنیشتی ڕاگەیاند، نەخێر بەهۆڵەکەدا بڵاو بووەوە– نەخێر بەهۆڵەکەدا بڵاو بووەوە، تەپە تەپ پەیدابوو... کەوتبوونە لێدانی دیوارەکان... دەلەرێنەوە... ئەکتەرەکان وایان دەزانی چەپڵەیان بۆ لێ دەدرێ... بەڵام کەوتبوونە وێزەی دیوارەکان. دیوارەکان دەلەرینەوە...

مایسی ١٩٨٣

هەڵسانەوە

ئێوارەی پایزێکی درەنگ خەڵکی بڕ بڕ لە ماڵ دەردەچوون. ئەم پەلەی بوو زوو بگاتە ماڵەوە تاکو وەك کوێلەیەکی زەلیل دەستە و نەزەر لە کاتی دیاریکراودا و لە پێش باوکیدا ڕاوەستی و بڵێ «وا گەڕامەوە» وای پێ بڵێ و بەملکەچی چاوەڕێی فەرمانە لە بن نەهاتووەکانی دیکەی بکات وای ڕاهێنابوو. بەڵام هەر لە زووەوە شتێك لە مێشك و ناخیدا چەکەرەی کردبوو. پاڵی پێوە دەنا، لەو دەسەڵاتە نارەوایە خۆی دارسکێنێ، گەیشتبووە تینی، بیست و پێنج ساڵە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ داوی دەسەڵاتی خۆی لە دەور دەچنی، باوکایەتی نەبوو، مۆتەکەیەك بوو لە پێش جەستەیدا بەسەر مێشکیدا چۆکی دادابوو، ئەو شەوەی چاك لەیادە کە تۆوی ئەم چەکەرەیەی تیا ڕوا وا بەدەم ساتمە و پەلە پرۆزێوە ئەو شەوەی کەوتەوە یاد... خۆزگە ڕۆژانی پێش ئەو شەوەم وەبیر دەکەوتن...

– هەستە بەدویم سەرت جوقا دەرگای شەڕمان لێ کرایەوە هەستە...

کە هەستام شەو بوو، مانگ لە ناو جامە ئاوەکەی ژوور سەرمەوە خۆی گرمۆڵە کردبوو، یەکسەر دایکم کەوتە بیر، چونکی کاتێ شەوان لە سەر بانی کوختەکەمان بەتەنیشتمەوە ڕاکشاو بەدەم چیرۆکی خۆشەوە دەیکردمە خەو، لە پڕ نەڕەی باوکم دایدەچەڵەکانین لە خوارەوە بانگی دەکرد «ڕەعنا وەرە ڕەعنا» بەڵام پێش ئەوەی بەجێم بێڵێ دەیگوت «تەماشای ئاسمان بکە ئەوەتا مانگ دەڵێ ئێستا من دێمە لای نەترسی».

بیرم کەوتەوە، چەند، ڕۆژێ لە مەوبەر دایکم لە گۆڕستانە بچکۆلانەکەی خوار گوندەکە توند کرا. بە چڵم هەڵلووشین بەپەیژە خوار و خێچەکەدا دابەزیم. هێشتا پەیژەکانم نەبڕیبوو، پریاسکەیەکی دا بەکۆڵا و کەوتە ڕێ، کەوتمە دوای... مانگە شەو بوو کۆڵانێکی تەسکمان بڕی، بەلای دیوارێکی نیوە ڕووخاودا تێپەڕین، لە خانوویەکەوە بە کاوخۆ دووکەڵێك دەچووە ئاسمانا. خۆڵی ڕێگاکە فێنك و شێدار بوو، یەك دوو جار پێم تێ خشان فێنکی بەقاچم دەدا، لە دێ دەرچووین، ئێستا ئەو دەشتاییە مەنگەی ئەو شەوەی گەرمیانە بەدەریایەك دەچوێنم سەدان تەپە و تەپلۆسکەش بەدوورگەی بچووك بچووك. ماندوو بووم، لەسەر خۆڵە پەتانییەکە دانشتم، باوکم کە ئاوڕی دایەوە، بەسەرما نەڕاندی، بەڵام ماندووبوونەکە زیفی لێ سەندبووم هەڵنەسام، گەڕایەوە کە چاوم تیشکی چاوانی بینی زنۆقم چوو لەو ڕۆژەوە ناوێرم پڕ بەچاو تەماشای بکەم، لێی پاڕامەوە کە

هەستم. من توانای جووڵانەوەم نەبوو، ئیتر ئاگام لە خۆ نەما کە هاتمەوە خۆم بەکۆڵیەوە بووم. ختوورەکە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ چەکەرەی دەکرد. وادەبوو شەوگاری پێوە شەق دەکرد، پلانی قوتاربوونی دەکێشا «چی دەبێ بابێ، کە گەڕانەوە ناچمە بەر دەرگاکەی. ئا ناچم دەڵێم بەسیەتی. دەڵێم بەسیەتی. دەڵێم بۆ تۆ ناشرینە با ئەو ئافرەتە نەیەتە ئێرە، ئێژم مانگانەکەم بەشی خۆم ناکات» چەندین شەو بەدەم گەڕانەوەوە ئاوای دەوت، بەڵام کە گەیشتمەوە ماڵێ، سەگە زەلیلەکەی بیست و پێنج ساڵەی ڕابوردوو بوو، وا گۆش کرابوو، ئەوەی گوڕی دەدا، بەچەکەرەکەی ناخی و زاتی وەبەر خۆشی دەهێنا قسەی هاوڕێکانی دایەرەکەی بوون کەس نەبوو لەو دایەرەدا «ڕەسوڵی قالەی ئایش» نەناسێ سەریان دەکردە سەری.

– «کاکە ڕەسووڵ تۆ باوکت چوار دیواری بەدەورا هەڵچنیوی کە دێیتە دەرەوە دیوارەکانیشت لەگەڵدان، بەوەشەوە نەوەستاوە بەهەر دیوارێکدا چوار چاویشی لێ گیرکردووە».

– بۆ جارێك پێڵەقەیە ناوەشێنی.

دەیویست شتێك بکات بوونی خۆی پێ بسەلمێنێ بەڵام نەیدەزانی چۆنی دەست پێ بکات. ویستیش بەتەنها دادی هیچ نادات.

داوی بیست و پێنج ساڵەشی بەرۆژ و دوو بۆ نەدەقرتا. وا ئەمشەو کاتی هاتووە. بەپەلە هەنگاوی دەنا، خەڵکێکی زۆر لە دەرەوە بوون، ساردی ئەو پایزە وەختە، لەشی گورج کردبووەوە. هەستی کرد یەکەم جارە وا خۆشیی سروشت دەیبزوێنێ. شانی بەر کابرایەکی کەنەفت کەوت کابرا دەستی بەبۆڵەبۆڵ کرد، ئەم بزە گرتی «ئەویش کەنەفتێکی تۆ ئاسایە... چ دەبێ ئاوا شانێکی لێدەم؟» دەستێکی لە شانی خۆی دا و لە خۆڕا ئاوڕێکی دایەوە... دوێنێش هەر بەم تەرزە کاتی گەڕانەوەی لەگەڵ خۆیدا کەوتووبووە مشتومڕ. بەدەنگێکی نیمچە بەرز لەگەڵ خۆیدا دەدوا «یەکسەر دەڕۆمە ژوورەکەی خۆمەوە «چش». بەڵام کاتێ گەیشتبووە ماڵەوە وەکو هەموو جارێکی پەنجەکەڵەی لە شایەتمانی گیرکردبوو بەئاستەم لە دەرگای دابوو.

«وا گەڕامەوە...»

– پێنج دەقیقە دواکەوتووی.

– ببوورە بابە.

ئەی باشە پەلەی چیمە ها؟ با دوا بکەوم خۆ من ئەمشەو نیازم نییە وەکو شەوانی ڕابوردوو لەبەر دەرگاکەیدا کرنۆش بەرم.

هەنگاوەکانی خاو کردەوە و وتەکانی ئەم بەیانییەی هاوڕێکانی کەوتەوە بیر باسیان لە ڕۆمانی «مانگی ئاوابوو» دەکرد:

«دەسەڵاتی ناڕەوا چی بەسەر دوورگەیەکدا بێ چی بەسەر تاکە کەسێکدا. دەبێ ڕەت بکرێتەوە».

کە وای وت هەموویان تەماشای منیان کرد گەیشتە ماڵەوە. یەکەم جاری بوو لە ژیانیا بەئەنقەست لە دەرگاکەی باوکی نەدات چووە ژوورەکەی خۆی: هەستێکی سەیر دایگرتبوو... وەکو یەکەم جاری بێ پێی نابێتە ئەم ژوورەوە، تەماشای هەموو شتێکی کرد. قەرەوێڵەکەی گواستەوە بۆ لای پەنجەرەکە... کۆمەڵە کتێبێکی زەرد هەڵگەڕاوی باوکی پێچایەوە. ڕاکشا... پڕ بەدڵ حەزی دەکرد باوکی بێ و پرسیاری لێ بکات «بە لالووتێکەوە دەڵێم خەوم دێ و تۆش بچۆرە جێگاکەی خۆت».

تا درەنگی چاوەڕێی کرد... بەئاستەم هەڵسا چووە حەوشە. چاوی نا وە شووشەی پەنجەرەکەی باوکییەوە لە پێشدا خورپە لە دڵیەوە هەستا. نەیزانی خورپەی خۆشی بوو یاخود ترس، خۆی نەشڵەژاند. دەنگی لە هاوسێکان کرد هەر بەو شەوەش خەڵك و خوا گەیاندیانە هەقەجێ.

سبەی کە چووە دایەرە ڕۆژ باشی لە هاوڕێکانی کرد، قەت وایان نەدیتبوو.

ئەوان واقیان وڕمابوو ئەم بێ دەربەست بوو. پێی ڕاگەیاندن.

– باوکم مرد.

تەمووزی ١٩٨٥

سۆراخ

مەحموود، کە بەیانییەك درەنگ لە خەو هەڵبسایە، بە پەلە پرووزێ جلەکانی لەبەر دەکرد، شڵپێ ئاوی بەدەم و چاویا دەدا، پێڵاوەکانی بەچەك دەکرد و تا دەگەیشتە دەرگای حەوشە بەدەم وردە گلەیی و بۆڵە بۆڵەوە کە نازدار بەئاگای نەهێناوە پشتێنەکەی دەبەست و بە تەکان خۆی دەگەیاندە وەستا ڕەشیدی جگەرفرۆش، دواجار لە چاخانەکەی ئەوبەریشەوە گەلێ جار هەر بەپێوە چایەکی هەڵدەقوڕاند، جاری واش دەبوو بەزگی ناشتا دەچووە دایەرە... هەندێ جاریش دوای چا خواردنەوە کە تەماشای سەعاتی دەکرد، گاڵتەی بەخۆ دەهات، لەبەر خۆیەوە دەیگوت: خۆ لە ماڵیشەوە قاوەڵتیم بکردبایە هەر ئەوەندەم پێ دەچوو! ئەم بەیانییەش بەهەمان پەلەپرووزەیی ئەو بەیانیانەی درەنگ لە خەو هەڵدەسا، خۆی لەبەرکرد و بەدەم وردە گلەیییەوە لە حەوشی دەرچوو، بەپەلە خۆی گەیاندە دووکانەکەی وەستا ڕەشید، دوای نان خواردن کە زانی هێشتا زووە، بە دان پاککردنەوە یاپشە یاپشە چووە چاخانەکە، لەبەر خۆیەوە وتی «هێشتا ماویەتی...» لەسەر ئەسکەملێ دانشت... چاخانەکە چۆڵە، تەنها جلوبەرگ گەچاوییەك لە نزیك وەجاخەکەوە سەری بەسەر جامێ ماستەوە شۆڕ کردبوو، بەپەلە پەل بەرچایی دەکرد. چایچییەکە بەزەردەخەنەیەکی گەرمەوە چایەکی بۆ داناو، لەولایەوە دانیشت، دیاربوو دەیویست سەری باسێکی لەگەڵدا دامەزرێنێ... «شارەزای ئەم چایچییەم، هەر ئەوەندە دەمی کردەوە ئیتر بەم زووە نایبڕێتەوە... زۆر جار هەر لە ترسی ئەمەیدا بەپێوە چاکەم دەخۆمەوە»... مەحموود نەیدەویست بیدوێنێ، تەماشایەکی ئەمسەر و ئەوسەری شەقامەکەی کرد، وای پیشان دا چاوەڕێی یەکێکە و لە هەڵساندایە... لای چەپی چاخانەکە لەو ڕێگا تەسکەکەوە، دیوارێکی کەرپیچ دیارە، ئەودیوی باخچەیە. بە شان دیوارە کەرپیچەکەوە دیوارێکی گڵینی کەمێ بەرزتر بەرەو خوار کشاوە، چەند مەترێکی دیوارە گڵینەکە دیارە، لەوێوە بۆ ناو کۆڵانەکە پێچی خواردۆتەوە، دیوارەکە لە چەند لایەکەوە کەفماڵەکەی بەری داوە و بەئاشکراش دیارە زگی داوە... هەر بۆ ئەوەی خۆی لە درێژدادڕی چایچییەکە قوتار کات سەرنجی ئەو ئاستەی دەدا... لە پڕ نووسینێکی قەد دیوارە گڵینەکە تەماشاکەی پێ ڕاگرت... نووسینەکە وا دیاربوو بەتایەکاری و لەسەرخۆ نووسرابوو، دوو وشەی ڕووت و هیچی تر. «أبو ئازاد»!، لەبەر خۆیەوە وتی «باشە من

گەلێ جار بەیانیان لێرەدا دادەنیشم، بۆ تا ئێستا ئەمەم نەدیوە؟» هەر خۆی بەرپەرچی خۆی دایەوە. پیاو کە لەگەڵ شتێکدا ڕاهات ئیتر ئەوەندە سەرنجی ناداتێ، تا لە ماڵەوەشی ئەو تابلۆ و وێنانەی بەقەد دیواری ژوورەکانماندا هەڵواسراون، هەر ئەوەندە ماوەیەکیان بەسەراچوو سەرنجمان ڕاناکێشن... لە هەر کوێیەکدا بین چەند دیوارێکمان بەتەنشتەوەیە، یا لە نێوان چەند دیوارێکداین، لە ماڵ، لە دایەرە، کە بەشەقەمەکاندا دەڕۆین، لە چاخانە، لە حەمام، لەبەر ئەوە سەرنج ڕاناکێشن، دواجار من بۆ تەماشای ئەو دیوارانە بکەم.؟ خۆ شێت نیم... بەڵام من مەبەستم ئەو ئەبو ئازادەیە، بۆ لەوێ نووسراوە؟ کێیە؟ چ دەکات؟!» ویستی لە چایچییەکە بپرسێت،

– ئەبو ئازاد دەناسی؟

بە هەلی زانی کەمێکی تر هاتە پێشەوە... لە دڵی خۆیدا پەشیمان بووەوە کە بۆ پرسیاری لێ کرد. لەوە ترسا بەم زووە نەیبڕێتەوە...

– ڕۆژ نییە هەندێ شڕوشیتاڵ بەسەر عارەبانەیەکەوە نەبینم و خۆی نەکات بەو کۆڵانەدا... تۆ تەماشاکە من سەرم لەم کۆڵانە سوڕماوە لە «خان»ی جاران دەچێت و... زۆرتری پێ بوو، پارەی چاکەی خستە ژێر پیاڵەکەوە

– خوا حافیز.

لە جیاتی وەرامی خواحافیزییەکەی وتی:

– پرسێکت بۆ دەکەم...

***

ئەو ڕۆژ لە دایەرە «ئەبو ئازاد» لە بیر دەرنەدەچوو، دەبێ چ کارە بێ؟...

دیارە تازە هاتۆتە گەڕەکەکە... دەبێ پێش ئێستا لە کوێ بووبێ... کێ دەڵێ ئەو کابرایە نەبوو کە لە چاخانەکە قاوەڵتی دەکرد؟... نیوەڕۆ خۆی دانەکەند چووە لای نازدار کە لە موبەقەکەدا خەریکی چێشت ئامادەکردن بوو.

– ئەرێ لەم گەڕەکەی ئێمە «ئەبو ئازاد» هەیە؟... بە سەر سوڕمانێکەوە وتی:

– بڕواناکەم... ئەوە ماڵی باوکی سالار... ئەوە ئەبو طارق... ماڵی دایکی نەسرین... و...

– بەس بەس...

ئەو ئێوارەیە دەرنەچووە دەرەوە... کاتی نوستنیش جارێکی تر ویستی پرسیار لە نازدار

بکات، بەڵام نەیکرد... لە بەیانییەوە، لەو کاتەوە لە چاخانەکە دانیشت تاکو ئێستا، لە گەرمەی گفتوگۆ و سەرقاڵی دایەرەدا، لە کاتی نان خواردندا ئەو دوو وشە نەگریسەی لێ زیت دەبێتەوە، وا خەریکە جارێك بۆ لەبیربردنەوە و خۆ لێ ڕزگارکردنی، لەگەڵ خۆیدا دەکەوتە مشتومڕێکی بێ دەنگەوە... (بۆ دەرد و خولیا کەمە ئەمەشت بۆ خۆت کردە سەربار؟... هیچ نە خۆت بەمەوە خەریك بکەی؟!... لەم شارەدا هەزار ئازاد و ئەبو ئازاد هەن هەریەکە و... دواجار کەی ئەمە کێشەیە کە تۆ بیری لێ دەکەیتەوە؟ بخەوە و با بەیانی لە خەو نەمێنی... من تەنیا ئەوەم دەوێ بزانم لە کوێوە هاتووە و چ کارەیە... دە باشە، بگەڕێ تا ماندوو دەبی...»

چاخانەکە جمەی دێ، ژاوەژاوێکە نەبێتەوە، چاکەی بەردەمی تێك دەدا، عارەبانەیەك هەندێ شڕوشیتاڵی بەسەرەوەیە، کابرای عارەبانچی قاقا پێ دەکەنێ، بەچوار ناڵە کردبوویە کێش، چاکەی بەجێ هێشت، کەوتە دوای، گەیشتە دیوارە گڵینەکە، عارەبانەکە لە چاو ون بوو، کەوتە دوای، لە کۆتایی دیوارە گڵینەکەوە کۆڵانەکە دوو دەمی لێ کرابووەوە، نەیزانی کام دەم قووتی دا، بەنائومێدی گەڕایەوە. داچەڵەکی، لەشی لە ئارەق نشتبوو، بەچاوی خەواڵووەوە دەستی برد تاکێ پەنجەرەکەی کردەوە، شنەیەکی فێنك هەوای خنکاوی ژوورەکەی تازە کردەوە، نازدار قژی بەسەر سەرینەکەدا پەخش بووبوو، یەك دوو تیسك کەوتبوونە سەر لێوی، لەگەڵ هەناسەیدا دەلەرینەوە... سەعاتەکەی بەرامبەری هەناسەیەکی قووڵی پێ هەڵکشاو کەوتە خۆی... یەکسەر چووە چاخانەکە و لە ئاست دیوارەکە دانیشت... کابرا گورج چایەکی هێنا، لە بەردەمیا داینا و وتی:

– دوێنێ. نەوەستای تا...

نەیهێشت وتەکانی تەواوکا پرسی:

– لە کەیەوە ئەوەیان نووسیوە؟..

بەسەر ئاماژەی بۆ دیوارە گڵینەکە کرد... لە پێشدا نیازی هەبوو دانیشێ، کە ئەوەی بیست خێرا گەڕایەوە دواوە.

مەحموود بزە گرتی و لەبەر خۆیەوە وتی «کلیلێکی باشم دەست کەوت بۆ ئەوەی دەمی پێ داخەم و نەهێڵم درێژدادڕی بکات... بەڵام من دەمەوێ ئەم «أبو ئازاد»ەی پێ ساغ بکەمەوە، ڕەنگە بتوانێ سەرە دەزوویەکم بداتە دەست. وەکو شوێنەوار ناسێکی شارەزا چون گرنگێتی بەنەخش و نووسین و نیگاری ئەشکەوتەکان دەدا و لە مانا و هێمای

دەکۆڵێتەوە، ئاوا چاوی بڕیبووە دیوارەکە... پێکەنینی بەخۆی دەهات، کە چۆن ئەو جۆرە ئەشکەوتانە لای شوێنەوارناسەکان تەلیسماوی دەبن، ئە ئاواش ئەم دیوارەی لێ بووەتە دیوارێکی ئەفسووناوی. کە وێنەی «گا»یەکیان یان ئاسکێکیان نەخش کردیە شتێکی دەگەیاند، ئەم نووسینەش هەروا بەخۆڕایی نەنووسراوە...! هەستا، پارەی چاکەی دانا و ڕۆیشت.

لە دایەرە پارچە کاغەزێکی سپی دەرهێنا، کەوتە دانانی ئەو پلانانەی کە بۆ دۆزینەوەی یارمەتی دەدەن و دەیگەیێننە ئەنجامێك. بەدرێژی کاتی دایەرەش هەر بیرێکی تازەی بەبیرا دەهات، دەیخستە پاڵی ئەوانی ترەوە. لەگەڵ کۆتایی دایەرەدا، نەخشەی دۆزینەوەکەی قەمچ کرد و خستییە گیرفانیەوە... شەو، بەپێچەوانەی شەوانی ڕابوردووەوە، هێشتا هەر ئێوارە بوو چوو بنوێ. ڕووی کردە نازدار.

– سبەی بەڵکو زوو بەئاگام دێنی...

لەسەر نوێنەکەی ڕاکشا، بەپاڵکەوتنەوە چاوی بە پلانەکانیا گێڕا... خاڵێکی کەی خستە سەر، لە سەردەم ڕاکشا،... وا هەمدیس خۆی لە چاخانەکە، بینییەوە... وا کابرایەك بەرەو لای دێ تووڕە دیارە، وا لێی هاتە پێشەوە هەستی بەهەناسەدانی خێرا خێرای کابرای کرد... من ئەبو ئازادم... چیت دەوێ؟ بۆ بەدواما عەوداڵی؟ ئەوەندەم بەسەر هات هێشتا دڵت دانەکەوتووە... دەتەوێ چ بکەی؟ ئەوەندە زەمانە چیت کرد؟ ئەمە منم... من لە دەست چەند نموونەیەکی وەکو تۆ کۆڵان نامگرێتە خۆیەوە... حەوتوویەکە ئەمە چوارەمین کۆچمە... بەسیەتی... وازم لێ بێنن... دەبا شتێکت پێ بڵێم: لە مەودوا هەر عەرەبانەیەکت بینی و شڕ و شیتاڵی بەسەرەوە بوو، لە هەرکوێیەکدا بینیت ئەوە منم، وا دەستی درێژ کرد سەری بۆ دواوە نەبردایە پەنجەی دەچووە چاوی... قاقایەکی بۆ کرد، لە گرمەی هەورێکی ئاوس دەچوو، کەس ئاوڕی لێ نەدانەوە، داچەڵەکی... کە چاوی کردەوە سەعاتەکەی بەرامبەری بینی...

سەعاتەکە ئەوەی پێ ڕاگەیاند کە دەتوانێ بۆ ماوەیەکی کەمی تریش لەسەر نوێنە گەرم و نەرمەکەی ڕاکشێ. باشە من چیم دەوێ... ڕاست دەکات چیم دەوێ؟ ڕەنگە ئەم کۆڵان و ئەو کۆڵانکردنی گوناهی من بێ... بۆ خۆمم هەراسان کردووە... بەڵام ڕەنگە کارەکە بەپێچەوانەی خەونەکەوە بێ. کەسیش تا ئێستا یەخەی نەگرتبێ، ڕەنگە باوکی ڕەحمەتی، هەر لەو کۆڵانە لە دایك بووبێ، ڕیزە خانووەکەی ئەو دیو دیوارە گڵێنەکەشی

هی باوکی بووبێ و بۆی بەجێ هێشتبێ، ژنی خواستووە و کوڕەکەشی ناو نابێ ئازاد، دواجار وتوویەتی: کوڕە من لەم شارە چ دەکەم، بۆ خۆم دەچمە بەغدا و لێی دادەنیشم. چوزانم ڕەنگە وابێ ئەم بەیانییەشی کە چووە چاخانەکە دووبارە لێی پرسی:

– ئا ئەوە ماڵی ئەبو ئازاد نییە؟

– نەخێر... ناوی وا لەم گەڕەکەدا نییە. بەڵام تۆ تەماشاکە، شەیتان وە نەعلەت بێ... کاتێ لە دێی «چەوری» بووم، بلە چرچەیەك هەبوو، تا گەیشتە پەنجا ساڵی لە ڕاوە کوڕ کوڕ زیاتر کاسبییەکی تری نەکرد، نازانم چۆن، ئێستاش کەس نازانێ چۆن بوو، ژنێکی هێنا، لەو ئاخری عومرە کوڕێکی بوو، ناوی نا ئازاد.

– ئێ... ئێ... ئێ...

تا یەك مانگ بووە بنێشتە خۆشەی ژن و پیاوی دێی چەوری. دوای من بەمانگێك ئەویش هاتە شارەوە. ئەبێ ئەو نەبێ؟

وتم: «نازانم لەوانەشە» لە دایەرە پلانی دۆزینەوەکەی دەرهێنا ڕاست و چەپ خەتێکی بەسەرا هێنا، لە جیاتی ئەوانە، دوو خاڵی تازەی نووسی:

یەکەم: نازدار ماوەیەکی تر مانگی خۆیەتی ئەگەر کوڕ بوو ئەوا ناوی دەنێم «ئازاد» هەر کاتێ ئارەزووی گەڕان ختووکەی دام دەڵێم داسوکنێ ئەوە «ئەبو ئازاد».

دووەم: تا ماوم بۆ دڵنیایی خۆم، هەر کۆچ و بارێك و شڕوشیتاڵی سەر عارەبانەیەکم بینی پرسیاری خاوەنەکەی دەکەم بەڵکو «أبو ئازاد» دەرچوو.

١٩٨٥

بەردی سەبر

ماوەیەکە، هەموو ڕۆژێك دەیبینم... بەتەنیشت دار تووە تەنیاکەوە، کە نزیکەی پەنجا مەترێك لە ڕێگاکەوە دووره دادەنیشێ، ئەمڕۆش وا هەر لە وێدا پاڵی بە بەردێکەوە داوە و هەردوو چۆکی جووت کردووەو سنگی داوەتە بەر... هەندێ جاریش، ڕووی خۆی لە ناو هەردوو لەپیا دەشارێتەوە و بۆ چەند ساتێك هەردوو شانی دەکەونە لەرزین! بۆچ دەگری؟! کێ ئاگای لە کێیە و غەمی کێ لە دڵی کێدایە؟... یەکجار وانە... ئەی ئەوە نییە منیش دەڵێم: کەی من کات و توانای ئەوەم هەیە خەمی ئەم کابرایە بکەمە سەرباری خەمەکانی خۆم؟!...

کە لەو سەرەوە گەڕامەوە، خۆر بەرەو ئاوابوون کشابوو، سێبەری کابرا و دارتوو و بەردەکە ئاوێتەی یەك بوو بوون. هەر لە دوورەوە چاوم لێ بڕی. وا دیسان ڕوومەتی خۆی خستە ناو لەپی و شانی کەوتە لەرزین. ماوەیەك وەستام... ئەم کابرایە بۆ دەگری؟!.

دەستی بە ڕانی خۆیدا هێنا، دواجار دەستی بە بەردەکەوە گرت و بەیەك دوو لەتر هەستایە پێی لە ناو تاریکایی ئەو ئێوارەیەدا بەلۆژە لۆژ دوورکەوتەوە، بووە تارماییەك و دواجار لە چاو ون بوو... ئەم کابرایە بۆ دەگریا؟!!

گریانی ڕاستەقینە گرانە و وەکو گریانی سەر شانۆ و نێو کتێب نییە. هەیە بۆ گیرفانی دەگری هەشە بە وشەی زل و بریقەدار خەڵکی دەگرێنێ خۆشی فرمێسکی درۆ دەبارێنێ تا دڵی چەند گەورەیەکی لێ ڕازی بێت...

بەڵام گریانی ڕاستەقینە لە چوکڵێك یاخود چڵێکی ناو زۆپایەکی هەڵایساو دەچێت لە خوارەوە گڕی گرتووەو لە سەرەوە فرمێسك دەڕژێت. گریانی ئەم کابرایە لەو چڵە تەڕەی نێو سۆپاکە دەچێت ئەگینا لە پێش چاو حەشاماتێکدا، یان لەبەردەم بەڕیزەکدا فرمێسکی دەڕشت و ئاوا پەناو کەناری نەدەگرت و بگری.. ئەم کابرایە بۆ دەگری؟!

شەو درەنگە، شەوگاری شەق کرد هەر گێنگڵ دەدات. لە هەزار سەرەوە دەیهێنێ و دەیبات، تا سەرە دەزووی تەسەللاو دڵنەوایی خۆی وەدەست بکەوێت، کەچی لێی ئاڵۆزتر دەبوو و چاکتر وێڵ دەبوو. چەند نموونەی دڵتەزێن و کسپە لە جەرگ دەری دۆست و نەناسی وەبیر خۆی دەخستەوە تاکو گڕیی دەروونی خۆی پێ دامرکێنێتەوە، بەڵام سۆزی باوکایەتی بۆ جڵەو نەدەکرا. «خۆ من نکوڵی لە خەمی کەسێ ناکەم سەری ڕێزیش بۆ

هەندێکیان دادەنەوێنم بەڵام من.. من.. منیش ئینسانم دەردی خۆم هەیە.

چوومە لای کێ و کێ، ماوەی نەدا ئەوەی لە دڵمدایە بیڵێم ئەویش بەهەلی دەزانی یەکێکی وەکو منی دەست کەوتووە لە من خراپتر دەکرووزایەوە، کەسێك نییە تا سەر گوێی خۆیم بۆ شل کات. هەندێ گەمژەش هەبوون قسەیەکیان تێ دەسرەوانم..»

لەو ڕۆژەوە تاقانەکەی بەجێی هێڵابوو ئەم تالاوەی دەچەشت.. پەنجەرەی ژوورەکەی کردەوە کپی و بێ دەنگی دونیای لێ بووەوە بارێك و بەسەرشانی ئەمدا درابوو. پەنجەرەکەی پێوەدەدا، ژوورەکەی لێ دەبووە گۆڕێك و گۆڕەوشاری دەدا.. دەیویست بەم درەنگ وەختە بڕواتە پاڵ بەردەکەو هەروەکو ڕاهاتووە خەمی خۆی بۆ بەردەکە بڵێتەوە.

– «کە دەچمە پاڵ ئەو بەردەو ئەوی لە دڵمدایە دەیڵێم کەمێ بارم سووك دەبێت.. ئەی لەم دونیا جەنجاڵەدا بۆ کێ بدوێم؟ نەیدەزانی چۆن خۆی بخلافێنێ. «دەچمە ژوورەکەی..» ، لەو ڕۆژەوە سەری پێدا نەکردبوو، لە پێشدا زاتی نەکرد، دوای کەمێ زۆر لە خۆکردن... بەئاستەم دەرگای ژوورەکەی کردەوە. قەرەوێڵەکەی وێنەی هونەرمەندێك بەسەر سەریەوە هەڵواسراوە.. ڕیزێ کاسێت، چەند کراسێك و ڕادیۆیەك، کەس جێگۆڕکێی پێ نەکردبوون.. لەسەر قەرەوێڵەکەی ڕاکشا سەری خستە سەر سەرینەکەیەوە کەمێ وەرچەرخاو پڕ بە سییەکانی بۆنی سەرینەکەی کرد، دیسان ڕووی خۆی بەهەردوو دەستی شاردەوە و وەکو مەنجەڵ کوڵا... بۆنەکە گڕی تێ بەرداو بیری ورووژان... هەر لەم کاتەشدا دەستی برد ئەلبوومی سەر کۆمەدینەکەی بەدەستەوە گرت...

«گیانی بابە.

....

ئەم وێنەیەت؟.. ساڵێکی تووشی وەك ئەم ساڵانە بوو.. بە تەك ئەو نەمامەوە ڕامان گرتی و ئەم وێنەیەمان گرت، ئیتر هەموو ساڵێك لەگەڵ ئەو نەمامەدا بەراوردمان دەکردی، ئەو ساڵێ دوو ئەوەندەی بالات دەچووە ئاسمانا. تۆش هەر باریك و سیس دەبوویتەوە ئەو سێبەرێکی گەشی پڕ حەوشەکەی بۆ کردین، تۆ دەتگوت:

«ئەو سێبەری بۆ حەوشەیەك کردووە، من دەبمە قەڵخانی وڵاتێك، ئەو لە تیشکی خۆری ئەم گەرمیانەتان دەپارێزێت، من لە بەڵای ناگەهان..»

– ها حەیاتم.

– ......

– من ئەوەندە خۆشیم بەوێنەگرتندا نایەت، وازم لێ بێنە.. وازت نەهێنا، منیش توند خـۆت و دایـکـتـم بـەسنـگـەوە نـووسانـد، هـەر لـەو کـاتـەوە تـرسی ئـەوەم هـەبـوو لـێم دوورکەویتەوە».

لە دوا لاپەڕەی ئەلبوومەکە، سەری لە پەنجەرەی ئۆتۆمبیلێکەوە دەرهێنابوو. دەستی بۆ کەسێکی نادیار هەڵبڕیبوو..

«دەستی هەڵبڕی من لە جووڵە کەوتم، تەنم ئارەقێکی ساردی دەردا، نەمتوانی هیچ بڵێم تـا نـەمـتـوانـی بـزەیـەکـی خـۆ خـەڵـەتێنـەریش بخـەمـە سەر لێوم.. ئـای لـەو ساتـانـە کـە خۆشەویستێکت لێ دادەبڕێ.. وەستام تا ئۆتۆمبیلەکە لە چاو ون بوو وڕ و سڕ، تەماشای تۆزی ڕێگاکەتم کرد تا..»

چاوی بڕییە بنمیچەکە، هەستا، چووە دەرەوە، لە پشت ڕیزە شاخەکانی ڕۆژهەڵاتەوە، ئاسمان سوور هەڵگەڕابوو.

***

ئەم کابرایە وای لێ کردووم هەر کە دەگەمە ئاست دارتووەکە، دەبێت ئاوڕ بدەمەوە. بەمەشەوە ناوەستم هەڵویستەیەکیشی بۆ دەکەم، هێزێکی شاراوە پاڵم پێوە دەنێت لابدەمە لای.. ئەی بۆ نا ئینسان دەبێت خەمی ئینسانی برای بخوات.. ئەم کابرایە ئەگەر ژیان نوقورچی لێ نەگرتبێت ئاوا تەریك دەکەوێتەوە بەکوڵ بگری؟

دەبێ چی وای لەم کابرایە کردبێت بگری؟ .. هەزار هۆ هەن بۆ گریان. هەزارو یەك جۆر گریانیش هەیە.. هەیە دەگری بۆ ئەوەی خەڵکی تر پێبکەنن. هەیە گوزەرانی بەگریان دەچێتە سەر! هەیە ئەوەندە ماستاو دەکات خەڵکی گریانی بۆی دێ بەڵام ئەو گریانە کە وەك چڵێکی تەڕی ناو زۆپا وایە جێگای ڕێز لێگرتنە..

لە گەڕانەوەمدا خۆمم لێ نزیك کردەوە، خەریك بوو هەڵدەستا.. بەڵام لە جارەکانی پێشوو بەگورتر بنیم. ئەو بەردەش کە پاڵی پێوە دەدا، بەدەورویشتیا پارچە پارچە پرش و بڵاو بووبوو. بۆ ماوەیەك بەسەر پارچە بەردەکانەوە وەستا. لە دواجارا وتی:

«من بە سەبرم یاخود تۆ؟»

کەوتە ڕێ. لە ناو تاریکی ئەو سەر لە ئێوارەیەدا بووە تارماییەك و دواجار لە چاو ون بوو، چاوم لەو ئاستە نەترووکاند و لەسەرخۆ وتم:

«کابرایە بۆ دەگریا؟»

شوباتی ١٩٨٦

گەردەلووڵ

گەرمای ئەو نیوەڕۆیە ڕەنگی ئاسمانی سپی هەڵگەڕاندبوو، دەشتەکەشی هەڵاوی لێ هەڵدەستا. جار نەجاریش باکە هەڵی دەکرد گڕی دەشتە داخ بووەکەی بەگژ پووش و خۆڵ و بنجگی ئەو ناوەدا دەکرد و دەیوروژاندن و بەیەکیانا دەدان. هێشتا کاریتەی درێژ و زەبەللاهی گەردەلوولێك لە لایەکەوە دانمان نەدەبوو، لە لایەکی ترییەوە یەك دووانێکی کە پەیدا دەبوون و بەرەو ئاسمان هەڵدەکشان، پووش و پەڵاش، پنچك، پارچە نایلۆن، هەر شتێك سووك بوایە پێش خۆیانیان دەدان.. هەندێ جاریش بۆ چەند ساتێك یەکێ لەو گەردەلوولانە مزراح ئاسا لە شوێنێکدا دەخولایەوە، پووش و پەڵاش و پنچك و شتە سووکەکانیش لەگەڵیا دەخولانەوە، تا دەهات ئەستوورتر دەبوو، ئینجا کەمێك باریك دەبووەوە وەك ئەستوونێکی درێژ بەئاسمانا دەچوو، ئەونەی پێ نەدەچوو لەو بانە داغان دەبوو، بنجگ و پووش و پارچە نایلۆنەکانیش یەك دوای یەك دەکەوتنە خوارەوە، لەو ناوانەدا ئیتر هەر وا ئەستوونی تۆزوخۆڵ بوو بەئاسمانا دەچوو. حەمە ساڵح لە ماندوویەتی زیاتر گەرماکە هەناسەی پێ سوار کردبوو. یەکێ لەو گەردەلوولانە پەڵە گەنمەکەی ئەمی گرتەوە. خشەخش و هۆژەیەکی سەیر پەیدابوو. گوڵە گەنمەکان لەرزین، کەوتنە هەلۆرکە، بەیەکا هاتن، سەریان کرد بەیەکدا، چەمانەوە، بەلادا هاتن، نووشتانەوە. کە توندتریش هەڵی کرد، سەری هەندێکیان دای بە کەسەگڵەکاندا، زەوییەکەیان ماچ دەکرد و بەگورتر هەڵدەسانەوە.

حەمە ساڵح داسەکەی خستە سەر چەند سواڵەیەك خۆی دا بە زەویداو بەئاستەم سەری خزانە نێو پەڵە گەنمەکەوە.. «گڕەکەی دەڵێی ئاگرە، زۆرم نەماوە.. ئەم حەوت هەشت هەنگاوەشم دروێنە بکردایە...»

بۆ ماوەیەکی کورت گوێی بۆ وژەی باکە و خشەی پەرێز و گوڵەگەنمەکان هەڵخست، هەرچەندە لەو ماوە کورتەدا ماندووبوون و هەناسە سوارییەکەی لە بیرکرد، بەڵام تەوژمی ئازار و ڕقێك لە ناخیەوە سەری هەڵدا... «چەندین جارە جوابم بۆ ناردووی خۆم پێم وتووی ئەوەی تۆ دەتەوێ نایکەم، من لە شار گوزەران ناکەم، کەچی دوێنێ ئازاد و براژنی ناردووە..» بەپشتێنەکەی ڕوومەتی خۆی سڕی.. «ئەم نەعلەتییە کوێوە چوو؟! وازی نەهێنا تا کەوتە دووم..» ویستی بانگی کات، بانگی نەکرد «سبەی دەیاننێرمەوە،

بەقسەی کاکم ناکەم..» گەردەلوولەکە دوور کەوتبووەوە خۆڵ و تۆزی وەردە سوورەکەی ئەولای ورووژاندبوو. کەمێ سەری بەرز کردەوە و، ئازاد دوور کەوتبووەوە، بەدوای شتێکدا ڕای دەکرد. گڕەکە لەوەدا نەبوو، سەری پێ داگرتەوە. لە نێوان گوڵە گەنمەکانەوە لایەکی دێکەیانی دەدیت بژووڵی گوڵە گەنمەکان کە لە ڕوومەتی دەکەوتن ختوکەی دەدان، بەئەنقەست یەك دووجار سەری بەرز دەکردەوە و دایدەگرت، جۆرە یارییەکی خۆشی بۆ خۆی دامەزراندبوو، ئەم خۆشاردنەوە و سەرەتاتکێیەی پێ خۆش دەهات، هێزی دەخستەوە بەرو تەوژمی ئازارەکەی ناخی پێ کپ دەبووەوە. بژووڵ و گوڵە گەنمەکانی دەکردە دارستانێکی چڕ و دێکەی لە ناوەڕاستیا دادەنا.

وا دێکە کەوتە نێو دارستانەکەوە باکە هەندێ جار دارستانەکەی دەگوێزایەوە بۆ خواری دێ و هەندێ جاریش بۆ ژووری .. «بەقسەی کاکم ناکەم، هەر کە من ڕۆیشتم خەڵکەکەش دەبنە شڵخەی هەنگی تاربوو» گڕەکە توندتر هەڵی کرد، ئەمجارەش گوێی بۆ خشەخشی پەڵە گەنمەکە و وژەی باکە ڕادا، کەمێ سەری بەرز کردەوە، گورج هێنایەوە نێو لاسکەکانەوە.. ئا.. هەردوو هەنگاو لە لایەوە مەلێکی سەر سەوزی سنگ سوور خۆی مت کردبوو، باکە لەترێکی بە مەلەکە دا، دەنووکی بە بەردێکا دا.. «هەردووکمان لەتاو ئەو گەردەلوولەدا پەنامان بۆ یەك شت بردووە، خۆت نەگری با دەتبا، نینۆکت لە زەوییەکە گیربکە، لە ڕۆژی وادا هەر خۆت دەبێ شتێ بۆ خۆت بکەی..» لەگەڵ لەتردانیا هێلکەیەك لە ژێریەوە غل بووەوە. هێلکەیەکی مەیلەو شینی زەردباو بوو. مەلەکە وەك سەری لێ هاتبێتە یەك وا دیاربوو، بەڵام دۆش دانەماو فریای خۆی کەوت «هەندێ جار هەرچەندە گیانی یارمەتیت تێدا هەبێت کەچی ناتوانیت دەستی یارمەتی درێژ بکەیت..» مەلەکە لە یەك کاتدا تەنیا باڵێکی فش کردەوە و کردییە پەرژین تا بەرباکەی پێ بگرێت و بەدەنووکی مەیلەو ئاڵیشی هێلکەکەی بۆ ژێر خۆی ڕاکێشایەوە.. دەست خۆش ئاوا..» حەمە ساڵح بەدەنگێکی بیستراو ئاوای وت، چاوی لە مەلەکە نەدەترووکاند نەیدەوێرا بجووڵێ تا نەدات لە شەقەی باڵ، ترسی ئەوەشی هەبوو لەم کاتەدا ئازادبێ بۆ لای کە تۆزێ سنگی بەرز کردەوە، چەند هێلکەیەکی کەش دەرکەوتن سێ هێلکەی درێژنۆکی شینی زەردباون. باکە تا دەهات تیژتر دەبوو. «چاك بوو ئەم شوێنەم دروێنە نەکرد، ناشیکەم، با ئەم چەند هەنگاوە گەنمەی من پێوە بمێنێ..» باکە شاپەڕێکی لە باڵی مەلەکە کردەوە، بەتوند دای بەیەك دوو لاسکدا، ئەوەندەی چاو بچووقێنی لاسکەکان گلیان دایەوە، لەوێوە بەتۆی لاسکەکاندا هات و کەوتە باوەشی حەمە ساڵحەوە.

شاپەڕەکەی بەدەستەوە گرت لە بنەوە تووکێکی نەرمی شیریی هەبوو، لە سەریشەوە تووکەکان زبرتر و بەهێڵێکی ڕەش نەخشێنرابوو. دیسانەوە یەکێ لە هێلکەکان ترازا. باڵی هەروەك چۆنی بەپەرژین کردبوو وەك خۆی هێشتبوویەوە، هەمدیس ملی درێژ کرد و بەدەنووك خزانییەوە ژێر خۆی.. حەمە ساڵح هەستی بەدڵەکوتکێ و ماندووبوونی مەلەکە دەکرد، دڵی پێی دەسووتا ماندوو بوونەکەی خۆی لە بیرچووەوە.. باکە هێدی هێدی کپ دەبوو، جار نەجارێك وەك شەپۆڵی تووڕە هەڵی دەکردەوە، زۆری نەبرد بێ دەنگییەکی سەیر ئەو ناوەی گرتەوە، مەلەکەش لەسەرخۆ باڵەکانی هێنایەوە یەك، چەند جارێك جێی خۆی خۆش کرد و بە ئاسوودەییەوە بەسەر هێلکەکانیەوە هەڵنیشت.. تەنیا دەنگی گەرما و گیزەی مێشوولە دەهات بۆ ماوەیەك مەلەکە و حەمە ساڵح لە جووڵە کەوتن دەنگی ترپەی پێی ئازاد هێنایەوە خۆی.. مەلەکە بەدەنووك هەندێ پووشی بۆ لای خۆی هێنا.. حەمە ساڵح بەئەسپایی هەستا شاپەڕەکەی لە جامانەکەی سەریا چەقاندو چوو بەئەسپایی دەستی ئازادی گرت و لەسەرخۆ وتی:

– سبەی لەگەڵ دایکتا بڕۆنەوە.. ئێ؟

ئازاد حەزی بەمە نەکرد. لە ڕێگا هەر تەماشای شاپەڕەکەی دەکرد لە پڕ وتی دەزانی لە چی دەچێت؟ بیڵێم؟

– بڵێ بزانم

– «هنود الحمرت» بینیوە؟ ئەو شاپەڕەم بدەرێ..

ئاداری ١٩٨٦

دووربینین

پریاسکەکەی دەستی لێ بووبووە بار، لەبەرئەوە گۆچانەکەی دەستی ڕاستی بووبووە پارسەنگی پێی ڕاستی، نەدەگونجا جارنەجارێ ئەم دەست و ئەو دەست بەپریاسکەکە بکات. ناچار ماوەی چەند هەنگاوێك دەڕۆیی و پریاسکەکەی شۆڕ دەکردەوە و هەڵوێستەیەکی بۆ دەکرد.

لە دەرمانخانەیەك قووتوویە هەتوانی کڕی– هەر بۆ ئەمەش لە ماڵ هاتبووە دەرێ– لە دووکانەکەی تەکیشی هەندێ میوەی کڕی. وا بەرەو ماڵ بۆتەوە، لە ماڵ هێشتا نەهاتبووە دەرێ ترسی ڕێگای گەڕانەوەی لەبەر نشتبوو!

هەتاو هەرچەندە ئەو تینەی تیا نەمابووکەچی لە هەڵوێستەکانیا داڵدەی وەبەر دارە نیوە ڕووتاوەکانی قەراغ شەقامەکان دەدا، ئەو گەڵایانەش کە بەچاو قایمی بەترۆپکی دارەکانەوە مابوونەوە زەردباو دەیانڕوانی، تیاشیدا هەبوو لەکەیەکی قاوەیی تێ کەوتبوو. لە پاڵ یەکێ لەو دارانە وەستا، تەماشایەکی ئاسمانی کرد.. بەم پایزە زووە گەواڵە هەورەکان خەریك بوون ئاوێتەی یەکتر دەبوون.

«.. لەبەر ئازاری پێم نەبوایە لە ماڵ نەدەهاتمە دەرێ..» بەئاستەم گەڵایەکی سووربباو لە لقەکەی ترازاو بەلارەلار بەرەو خوار هات، چاوی لێ نەترووکاند تا بەئاستەم کەوتە بەر پێی نووکی گۆچانەکەی خستە سەرو دەستی داگرت، قرچەیەکی خۆشی لێوەهات، هەر وەك ئەم یارییەی پێ خۆش بێ چاوەڕێی کرد گەڵایەکی بەربێتەوە، بەرنەبووەوە. یەك دوو کەس بەسەر شۆستەکەدا تێپەڕین ئاوڕیان لێ دایەوە، شەرمی هات.. «من خەریکی چیم؟» کەمێ لار بووەوە قلْفی پریاسکەکەی ئاڵاندە مەچەکیا و لەگەڵ پێ هەڵهێناندا وەك وەڵامی یەکێکی تر بداتەوە:

– چاوەڕێی مردنی گەڵایەکم...

لە وەڵامدانەوەکەی خۆی سڵەمییەوە، ترسێکی نادیار لە ناخیا سەری هەڵدا، ڕاچەڵەکی. وشەی چاوەڕێ، مردن خۆیی پێ بیر هێنایەوە، حەزی نەکرد وای وت، بەڵام «جا چی تێدایە، پایزە و دەبێ بوەرێ..» ویستی نەیباتە سەرخۆی، پێی چەپی گورج هەڵهێنا، ویستی بەهەمان خێرایی پێی ڕاستیشی بهاوێ، گۆچانەکەی بە ڕقەوە بۆ پێشەوە

هاویشت، بەڵام وەك داینابوو وا دەرنەچوو، دەمارەکانی پۆزی چەخماخەیەکی دا و ئازارێکی باریکیش لە کۆڵنجییەوە هەستا هەنگاوەکەی خاو بووەوە، پێی بۆ بەردەم بەکێش کرد.. «پیاو دەبێ بەگوێرەی خۆی هەنگاو بنێ». لەبن دارێکا وەستا چاوی بەشەقامەکەدا گێڕا، بەدەستە چەپا و لە تەك دووکانێکی داخراودا قەنەفەیەك دانرابوو، خۆی گەیاندێ. کە دانیشت هەناسەبڕکێی پێ کەوتبوو. سەری لەگەڵ سنگیا بەرز دەبووەوە و نەوی دەبوو. ویستی نیگای بگرێتە هاتوچۆکەران بەڵام بۆی ڕاگیر نەکراو بەرەبەرە کەوتەوە بەرپێی. لاوێك بەڕاکردن شەقامەکەی بڕی و هات لەولایەوە دانیشت، ئاگای لێ نەبوو.

پاش ماوەیەك هەروا پریاسکەکەی بۆ ئەم لای خۆی گواستەوە لاوەکەی بینی. پێی نابووە سەریەك و بۆ دوور دەیڕوانی وەك چاوەڕێی یەکێك بکات وابوو. لاوەکە هەستی کرد پیرەمێردەکە سەرنجی دەدات، بەڕێکەوت بۆ چەند ئانێك تەماشاکانیان یەکانگیر بوون.

بەزەیی پیا هات.. «ئەم مەرگ هەڕەشەی لێ دەکات، من ژیان.. کاتێ بگەمە ئەم تەمەنە بێگومان دونیا دونیایەکی تر دەبێ، ئەو شتانەی ئێمە و کاتی خۆیشی ئەمان بەدەستێوە دەیاننالاند دەبنە یادگار. «گوڵە»ش ئەم جوانی ئێستای نامێنێ.. نازانم بۆ دواکەوت؟!..» لەپڕ کزەبایەك هەندێ گەڵای وەریوی بن دارەکەی بەرانبەریانی ورووژاند و بە خشەخش بۆ لای ئەمانی ڕامالی. پیرەمێرد کە ویستی لەگەڵ گەڵاکاندا یارییەکەی کەمێ لەمەوپێشی دەست پێ بکاتەوە، بەڵام نەیکرد. لاوەکە گەڵایەکی سوورباوی بەدەستەوە گرت، ورد ورد پیا ڕوانی.

– جوانە!

پیرەمێردەکە وەك بکەی بەگوێیا و حەز بەدەمەتەقێ بکا بەپەرۆشەوە ئاوڕی دایەوەو بزەیەکی منالانەی هاتێ و کەمێ هاتە پێشەوە.

– چی؟

– پایز و گەڵا پایزان.

– کە پایز دێ و دونیا ڕوو لە ساردی دەکات، ئازاری پێم هەراسانم دەکات و خەوم لێ هەڵدەگرێ.

«ئەم مەرگ هەڕەشەی لێ دەکات و من ژیان..»

– بێ پایز بەهار نایێ «تا داریش پایز جەزرەبەی نەدا، زستان لە گۆی نەخا، گەڵای سەوز بەخۆیەوە نابینێ»

ئاڵتونی دار ئەرژی بگرین
پۆلی باڵدار ئەفرێ بگرین
بگرین بگرین فرمێسك نەسڕین
پایز پایز...

– گۆرانی دەڵێی؟! منیش لە تەمەنی تۆدا بووم شەوان ئەو دێیەی خۆمانم هەراسان دەکرد.

لاوەکە هیچی نەوت تەماشای سەعاتەکەی کرد و بۆ دوور ڕوانی. پیرەمێردەکە بینی وەڵامی نەدایەوە ناچار بێ دەنگ بوو. ئەم بێ دەنگییە سەری دەزووی بیرەوەرییەکانی دایە دەست، سەرمایەی ئەم تەمەنەش بیرەوەرییە، زۆر بەئاسانی دەستی کردە هەڵکردنیان.. لە هەمان کاتدا لاوەکەش خامۆشی پیرەمێردەکە و وژە و گوڕەی شەقامەکە لە والاوردی چاوەڕوانی ترازانی و بۆ لایەکی تر پەلەکێشی کرد. بەڵام هەریەکە و بۆ لایەك یەکێکیان بۆ ڕابوردوو و ئەوی تر بۆ ئەمڕۆ و داهاتوو. «حەفتا دەبێ؟.. تەمەنێکە، ڕۆژێك دێ تەمەنیش بکەوێتە ژێر ڕکێفی مرۆڤەوە.. زانست و ئاشتی دەبنە هۆی تەمەن درێژی. ماوەم نییە ئەگینا دەمدوان.. حەفتا تەمەن بە ساڵ ناژمێررێ چۆن ژیاوی و چیت کردووە. ژیان و تەمەن گەرداون بەڵام ئەمان گەرداوەکە بەئارەزووی خۆی و شێتانە بردوونی و هێناونی بێ ئەوەی هەوڵی ئەوە بدەن یا ئارەزوو بکەن یاخود بەبیریانا گوزەر بکات جڵەوی گەرداوەکە بگرنە دەستی خۆیان وا ئێستا پاییزێتی و بێ ئەوەی شوێن پێیەك بەجێ بهێڵێ بەرەو نەمان هەنگاو دەنێت. بێگومان تەمەن هەر ڕوو لە نەمانە، ئەمان وا گەیشتن، بەڵام دەبێ ئێمە لەگەڵ ئەماندا جۆری گەیشتنەکە لێکمان جیا بکاتەوە، ئەگینا ئێمەش ڕۆژێك دێ وەکو ئێستای من و ئەم پیرەمێردە دەبینە هۆی هەناسە هەڵکێشان و سەرزەنشتی کەسانێکی تر.. جیاوازی نێوانیان لەوەدایە: ئەم چۆن گەیشتە ئەم تەمەنە، ئێمە دەبێ چۆن چۆنی بگەین؟

ئەوەتا ئەم دارە گەڵاکانی وا دەمرن تا سەرلەنوێ بژێنەوە.. بەڵام ئەمان مردنیان بۆ ژیانەوە نەبووە! نازانم «گوڵە» بۆ دواکەوت»

«تا گۆرانی شەوانەشمان دەبوایە بەرەزامەندی ئاغا بوایە..

من ڕووی دەمم لە خەجە دەکرد.. بە نسیبیشم نەبوو.. بەرە بەرە براکانم هاتنە شارەوە من و دایکم ماینەوە، وەستانم نەبوو. کار نەما نەیکەم. قوڕکاری، بێلکاری، پالەیی چوزانم ئوو ئوو.. قات و قڕی منیشی جێلەق کرد و خزامە شارەوە، دایکیشم لە غەریبی سەری نایەوە، دە وەرە بە تەنیا گوزەران بکە. لەم تەمەنەشدا ئازاری قاچ و قولم ئەوەندەی کە ژیانی لێ تاڵ کردووم..»

– مامە گیان بۆ لێرە دانیشتووی؟

ڕاچڵەکی..

– ئەم پێ نەعلەتییەم.. پشوویەك دەدەم و .. ئەی تۆ؟ گوڵەی لە دوورەوە بەدی کردبوو، شنەی پایز نەیدەهێشت قژی لەسەر شانی ئارام بگرێت.

– وا من دەڕۆم!

هەردوو بەجووتە بەرەو خوار بوونەوە ئەمیش لە ئاستی هەنگاوەکانیان سەرنجی گیر کردبوو، تا لە چاو ون بوون.

پاش نیو سەعاتێك. بەجووتە کە لەو سەرەوە گەڕانەوە گەیشتنە ئەو ئاستەی لێی دانیشتبوون.

– ڕۆیشتووە..

لە ژێر قەنەفەکە قوتوویەك کەوتبوو، داچەمی و هەڵیگرت.

– دەرمانەکەشی لێ بەجێماوە..

بەهەر چوارلادا چاوی گێڕا، نەیبینی..

– پێ هەڵگرە.

کزەبای ئێوارەی ئەو دەمە و پایزە گەڵا وەریوەکانی ڕادەماڵی بێهوودەش چاویان بۆ دەگێڕا.

ئایاری ١٩٨٦ دووز

چاوەڕوانی

هاوڕێکەم چووە بەردەم ئەو تەختەیەی کاتی گەیشتن و دەرچوونی شەمەندەفەرەکانی دیاری ئەکرد، بەدەم تێڕوانینەوە وتی

– ئەو شەمەندەفەرە بۆ «صۆفیا» دەڕوا پاش سەعاتێکی تر دەرئەچێ.

بەجووتە لەسەر کورسییەك دانیشتن، ئێستگەکە جمەی دەهات، خەڵکەکە وەك مێرووله دەهاتن و دەچوون جانتا ئاوساوەکان شانی زۆر کەسانی لەنگ کردووە بە نقەنق بەبەر دەمماندا تێدەپەڕین بەرەو ڤارگۆنەکان دەچوون. بەهەر چوار لاماندا کچی جوان و قژ زەرد دەستیانی لاوەکان دانابوو بەگوێی یەکتریاندا ئەچرپاند کە گوێیان لە فیشکە و شووتی شەمەندەفەرەکە دەبوو دادەچەڵەکین، بەپەلە پرووزێ دەستیان بەماچکردنی یەکتر دەکردەوە.

کە شەمەندەفەرێکیش دەکەوتە ڕێ هەر دەستی بەڕێکردن و ماڵئاوایی بوو وەك باڵێ لە پەنجەرەکانەوە دەلەرینەوە. کە لە چاو ون دەبوو شەمەندەفەرێکی تر، جێگای دەگرتەوە و هەمان شت دووبارە دەبووەوە.

لە ناو ئەم ژاوەژاو و جەنجاڵییەدا پیرەژنێکی سپیکەڵانە چەپکێ گوڵی بەسنگەوە گرتبوو بێ دەنگ دەیڕوانییە حەشاماتەکە و ڤارگۆنەکان. لێی نزیك بوومەوە، جاروبار لەبەر خۆیەوە بۆڵە بۆڵێکی بۆ دەکرد. چاوە شینەکانی لەودیو چاویلکەیەکی سپییەوە وەك دوو هەڵماتی شین دەخولانەوە، چوومەوە لای هاوڕێکەم پێم گوت:

– ئەم پیرەژنە سەرنجی ڕاکێشاوم.

– ڕەنگە چاوەڕێی خۆشەویستەکەی بکات!!

من هەر دەمڕوانییە پیرەژنەکە. کابرایەك بە بەدلەکەی بەری و لایتەکەی دەستیا دیاربوو کرێکارێکی ئێستگەکەیە، لەگەڵ هاوڕێکەمدا هەندێ قسەیان کرد. پاشان هاوڕێکەم پێی وتم:

– جانتاکەت بۆ ڤارگۆنی ژمارە (١٢) هەڵگرە.. ئەزانی ئەو پیرەژنە چاوەڕێی چی دەکات؟

– نەخێر.

بەپەرۆشەوە پێم هەڵگرت تا پیایا بگەم.

– ئەو کرێکارە دەڵێ: لەوەتەی من لێرەم ئەو پیرەژنە هەر لە نێوان چەند ڕۆژێکدا جارێ بەچەپکە گوڵەوە بۆ چاوەڕوانکردنی کوڕەکەی بۆ ئەم ئێستگەیە دێ.

– ئەی کوڕەکەی لە کوێیە؟!

– لە کاتی شەڕی دووەمدا لەم ئێستگەیەوە بەڕێی کردووەو ئیتر نەگەڕاوەتەوە ئێستەش وادەزانێ ڕۆژێ لە ڕۆژان دەگەڕێتەوە!!

کوتوپڕ چاو ترووکاندنێکی نەبرد، گەیشتمە دێیەکی گەرمیانی لای خۆمان لە ناو ئەو ژاوەژاوەدا وتم:

– پوورە ئایشەی لای خۆمانت لەبیرماوە؟

لەم کاتەدا گەیشتینە ڤارگۆنەکە بۆ خواحافیزی هاوڕێکەم، چوومە بەر پەنجەرەکە سەرم دەرهێنا منیش دەستم بەدەست هەڵتەکاندن کرد. شەمەندەفەرەکە بەخێرایی ملی ڕێگای گرتبووە بەر. شاری «بخارست» تا دەهات دوور دەکەوتەوە. چوومە سەر جێگاکەم، پیرەژنەکەم لەبەرچاو ون نەئەبوو بەڵام شێوەی پوورە «ئایشێ»ی لای خۆمانم لەبەرچاو ڕوونتر دەبوو، زانیم هەموو شارێکی ئەم جیهانە بەهۆی شەڕەوە چەندەها پوورە ئایشێی تێدایە.

کانوونی یەکەمی ١٩٨٧

قومقومۆکە

وەکو ڕۆژانی تر یاپشە یاپشە خۆی کرد بە چاخانەکەدا، کۆمەڵێ کتێبی لە بن هەنگڵ نابوو، بەڕاست و چەپا ڕوانی بەدوای جێگایەکی بەتاڵ دەگەڕا، دەیویست لە جێگای مەبەستی خۆیدا دانیشێ، لەگەڵ هاتنە ژوورەوەیدا بزەیەکی ڕێوییانەشی خستبووە سەر لێوە تەنکەکانی هەرچی گرێ کۆنەی دەروونی هەبوو لە بزە لەرزۆکەکەیدا بەدی دەکرا، وەستا، هەمدیس چاوی گێڕا ئەمجارە بە ویقارێکەوە خۆی بەنێوان دووکەسدا کرد.. کتێبەکانی لەسەر هەردوو چۆکی کەڵەکە کرد، ڕۆژنامەکەی دەستی بەجۆرێ پەخش کرد ناونیشانی کتێبەکەی سەرەوە نەشارێتەوە، بەخێرایی چاوی بەلاپەڕەی یەکەم و دووەم و سێیەم خشان، لاپەڕەی ئەدەبی کردەوە، پەنجەیەکی بەسەر لاپەڕەکەدا دا و «ئمێکی» بۆ کرد:

– بزانین چی دەڵێ؟!

یەك دوو دێڕی لێ خوێندەوە، بێ ئەوەی چاوی لە دێڕەکان بگوێزێتەوە دەستی بە باخەڵا کرد و قەڵەمەکەی دەرهێنا، هێڵێکی بە ژێر یەك دوو وشەدا کێشا!!

ئەوانەی تەنیشتی شارەزای بوون بە تیلەی چاو یەکتریان دوان و بزە گرتنی.

– چیرۆك دونیایەکی فراوان و دژوارە نابێ هەرچی هەڵسێ و دەستی بۆ ببا، چیرۆك وا نابێ.

ئەوانەی تەنیشتی وەڵامیان نەدایەوە.. هێشتا ڕۆژنامەکەی قەمچ نەکردبوو، نووسەری چیرۆکەکە هاتە ژوورەوە ئەم هێشتا چاکەی نەخواردبووەوە، هەر کە بینی دەستێکی لێ هەڵتەکان و بەپیریەوە چوو! قۆڵی بەقۆڵیا کرد و هێنای لەولاوە داینا، دوای چا بانگکردن و بەخێرهاتن دووانەکە گوێیان لێ بوو دەیگوت:

– پیرۆزباییت لێ دەکەم.. نموونەی چیرۆکی نوێ «دەبێ» ئاوابێ!

مێروولە

بەدرێژی تەمەنی زەواڵی بۆ مێرووله نەبووە. لە ڕێگاوبانیشا مەگەر پێی نەزانیبێ ئەگینا، بیری نایەت بەئەنقەست پێی بەمێروولەیەکدا نابێ، بەزیندەوەرێکی چوست و چالاك و کارامەی دادەنان، گەلێ جاریش وابووە هەنگاوەکانی کورت دەکردەوە یان قەڵەمبازێکی بۆ کردووە یا لاڕێی گرتووە، هەر بۆ ئەوەی نەکەونە ژێر پێی. بەڵام لەو شەوەوە ئەو فیلمەی بینیوە کە چۆن مێرووله شارێکیان قەڵاچۆ کرد، ڕای گۆڕاوە. ڕق و ترس لە دەروونیا سەریان هەڵداوە.. هەندێ شەویش خەون بە مێروولەوە دەبینێ.. لێی دەئاڵێن، دەچنە کونە لووت و گوێچکەیەوە، سڕی دەکەن، هەزار، ملیۆن لێی دەورووکێن، دەست بەخواردنی دەکەن، وەك مۆم دەیتوێننەوە، لە خەونەکەیدا دەبێتە پەیکەرێك لە مێرووله. کە لە خەو ڕادەچەڵەکێ هۆشێکی دێتەوە. بۆیە لە هەرکوێیەك مێروولەیەك دەبینێ دەیپلیشێنێتەوە! ئەم کردەوەیەی زۆرجار ئازارێکی دەروونی پێ دەدا.. بەخۆی دەڵێ: ئەمە کاری کردەنی نییە. دوای بیرکردنەوەیەکی زۆر و بەدادگادانی ویژدانی خۆی بڕیاری دا:

«تەنیا هەر ئەو مێروولانە بکوژێ کە لە خەونا لێی دەورووکێن..»

مایسی ۱۹۸۷ دووز